

Underlag för svar till motion RS 2021/304 Bostad först Socialförvaltningen 240409

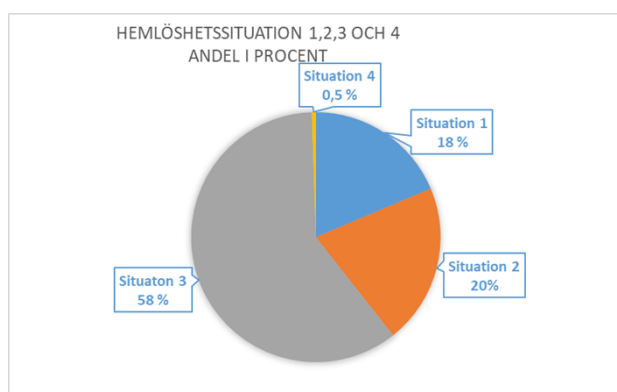
Bakgrund kartläggning hemlöshet

Socialstyrelsen har under 2023 kartlagt personer som är i en hemlöshetsituation i två olika enkätundersökningar. Socialförvaltningen, Region Gotland har deltagit i socialstyrelsens enkätundersökning och lämnat uppgifter om personer som befinner sig i en akut eller tillfällig hemlöshetsituation under en mätvecka i april 2023. Personer som via socialtjänsten fått en långsiktig boendelösning, med biståndsbeslut enligt SoL, dvs hemlöshetsituation 3, har 2023 kartlagts med frågor i Boverkets bostadsmarknadsenkät (BME). Socialförvaltningen ser Bostad först som en fungerande modell men bedömer att de förutsättningar som krävs i form av ekonomiska resurser, tillgång till bostäder och kompetens saknas både i dagsläget och inom de närmaste åren.

Resultat för Gotland

Omfattning och fördelning situation 1,2, 3 och 4

Socialstyrelsens kartläggning redovisar att Gotland har 130 personer som är över 18 år som var i någon av de fyra hemlöshetsituationerna i 2023 års kartläggning¹. I kartläggningen konstateras att drygt hälften av de personer som befann sig i någon hemlöshetsituation hade en långsiktig lösning via socialtjänsten (situation 3).

Hemlöshetsituation 1 – Akut hemlöshet

Här ingår personer som är hänvisade till akutboende, härbärke, jourboende, skyddade boenden, vandrarhem eller motsvarande. I hemlöshetsituation 1 ingår också personer som sover i offentliga lokaler/platser, utomhus, trappuppgångar, garage, källare/vind, tält, bil eller motsvarande.

I situation 1 befanns sig 23 personer under mätveckan april 2023 och ca 75 procent var kvinnor. Övervägande andelen personer i hemlöshetsituation 1 är kvinnor som befinner sig i jourboende eller skyddat boende. Det är en grupp som skiljer sig mot övriga i hemlöshet då de går från ett ordnat boende till att befinna sig i hemlöshet eftersom de inte kan återvända till sitt ordinarie bostad. Bristen på bostäder på Gotland och i andra

¹ Socialstyrelsen: Kartläggning av hemlösheten 2023 Personer i hemlöshet i behov av socialtjänsten

kommuner har gjort att kvinnorna och ibland tillsammans med barn övertid blir kvar längre än nödvändigt i jourboende eller skyddade boenden.

Färre än 10 var personer som befann sig på hotell/vandrarhem eller härbärke. De allra flesta personerna som var i akut hemlöshet hade någon form av tillfälligt tak över huvudet under mätveckan, av de som socialförvaltningen fått kännedom om. Det fanns enstaka personer där socialtjänsten inte kände till var personerna befann sig under mätveckan.

Hemlöshetssituation 2 – Institutionsvistelse och boende med stöd – ska lämna inom 3 månader utan bostad.

Här ingår en person som antingen bor i boende med stöd (tidigare stödboende) eller inackorderingshem, vårdas eller behandlas på SiSinstitution, i hem för vård och boende (HVB) eller i familjehem, får heldygnsvård inom hälso- och sjukvården (rättspsykiatrisk vård, LRV och enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård, LPT) eller är intagen inom Kriminalvården. Personen ska frigges/flytta inom 3 månader efter mätvecka 16, men utan egen bostad ordnad inför flytten/utskrivningen. Hit räknas även personer som skulle ha skrivits ut/flyttat ut, men som är kvar p.g.a. att de inte har någon egen bostad ordnad.

I situation 2 befann sig under mätveckan 26 personer där övervägande delen är män. 18 av dessa personer bodde på beroendeenhetens korttidsboende och skulle ha flyttat ut men har inte någon egen/ordnad bostad att flytta till och bor därför kvar. Det finns personer som bott där i ett år eller längre.

Hemlöshetssituation 4 – Eget ordnat kortsiktigt boende

Här ingår personer som bor ofrivilligt, tillfälligt och kontraktslöst hos kompisar eller bekanta och hos familj eller släktingar. Här ingår även personer som tillfälligt (max 3 månader efter vecka 16) bor inneboende eller i andrahand hos privatperson.

I situation 4 befann sig sex personer (hälften kvinnor och hälften män) under mätveckan i april 2023.

Hemlöshetssituation 3 – Långsiktiga boendelösningar via socialtjänsten

Hemlöshetssituation 3 har kartlagts via Boverkets bostadsmarknadsenkät (BME) i januari 2023. Personer 18 år och äldre som bor i långsiktiga boendelösningar, med biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 och 2 §§ SoL. Det gäller personer som bor i träningslägenhet, försökslägenhet, socialt kontrakt, kommunalt kontrakt, bostad först eller motsvarande. Det är boendelösningar med någon form av hyresavtal/ kontrakt (ofta andrahandskontrakt) där boendet är förenat med tillsyn, särskilda villkor eller regler - med begränsad besittningsrätt.

I situation 3 befann sig 75 personer enligt Boverkets bostadsmarknadsenkät.

Kommuners ansvar för bostadsförsörjning

Vikten av att ha en bostad avspeglas i flera svenska lagar och samhället har ett uttalat ansvar för att planera bostadsförsörjningen. Rätten till bostad framgår i grundlagen som ett grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Enligt 1 kap. 2 § regeringsformen ska det allmänna särskilt trygga rätten till bland annat bostad. Vare sig reglerna om bostadsförsörjning, SoL eller svensk grundlag innefattar dock någon allmän skyldighet för samhället att tillhandahålla bostäder för den som önskar eller behöver eller en preciserad och utkrävbar generell rätt till bostad för enskilda. Alla kommuner ska med riktlinjer planera för bostadsförsörjningen i den egna kommunen, enligt lagen (2000:1383) om kommunernas bostadsförsörjningsansvar. Syftet med planeringen för bostadsförsörjningen är att skapa förutsättningar för alla i kommunen att leva i goda bostäder och att främja att ändamålsenliga åtgärder för bostadsförsörjningen förbereds och genomförs²

Socialtjänstens ansvar för att motverka hemlöshet

Socialnämnden ska enligt 3 kap. 2 § SoL i sin verksamhet främja den enskildes rätt till arbete, bostad och utbildning. För att få rätt till bistånd krävs enligt 4 kap. 1 § SoL att den sökande inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå och socialtjänstens stöd ska utformas så att det stärker den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv. Socialtjänstlagen saknar bestämmelser som ger bostadslösa en allmän rätt att få en bostad av socialtjänsten.

Socialförvaltningens nuvarande boendeformer - boendekedja

Målgruppen för beroendeenhetens boendeformer är personer från 18 år som har ett alkohol- och/eller drogberoende ibland i kombination med spel om pengar. Beroendeenheten erbjuder korttidsboenden (25 platser), träningslägenheter (11 lgh) och lägenheter med andrahandskontrakt (10 lgh). Samtliga boendeformer beviljas som bistånd och är förenade med särskilda villkor och regler som att samtliga boendeformer ska vara alkohol- och drogfria. Boendalternativen korttidsboende och träningslägenhet har inte för avsikt att vara ett permanentboende.

Tre abstinensvårdsplatser ligger i direkt anslutning till korttidsboendet. Abstinensvård inleds alltid på psykiatriska kliniken. En abstinensvårdsplats föregås av en planering och ett samarbete mellan handläggare inom beroendeenheten (BVG), psykiatriska kliniken och samordnare för beroendeenhetens boende.

I kvalitetsuppföljningen som kvalitets- och utvecklingsavdelningen genomförde 2022 konstateras att bristen på lägenheter gör att boendekedjan inte fungerar och brukare blir kvar längre tid än vad som kan avses med ett korttidsboende. Kraven från bostadsbolagen är höga. För att dels kunna få en lägenhet på egen kötid och därefter kunna ta över hyreskontraktet vilket gör att det blir ”stopp” i boendekedjan och brukare blir kvar i korttidsboendet. Det är en ständig brist på lägenheter att hyra i andra hand och kö in till korttidsboendet. Verksamheten har en utmaning i att erbjuda stöd till 28 brukare (25+3) med varierande grad av motivation till nykter- och/eller drogfrihet i gemensamma och närliggande lokaler.

² Se 1 § lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar

Birkagårdens natthärbärge och Dagverksamheten Ansgar

Natthärbärgen Birkagården erbjuder tillfälliga övernattningsmöjligheter till kvinnor och män som befinner sig i hemlöshet (16 platser). Natthärbärgen Birkagården och dagverksamheten Ansgar drivs av Visby domkyrkoförsamling i samarbete med Region Gotland, Röda korset och Hela Människan Gotland. Region Gotland svarar för hyreskostnader för fastigheten och finansierar handledare vid dagverksamheten. Socialförvaltningens individ- och familjeomsorg har ett nära samarbete med Birkagårdens natthärbärge och ingår i styrgrupp för arbetet. Dagverksamheten har en hälsofrämjande inriktning. Det finns en möjlighet för socialtjänsten att besöka dagverksamheten och på så sätt råd och stöd till personer i hemlöshet. För varje person som erhåller plats på Birkagården efter biståndsbedömning, utgår ekonomisk ersättning per person och natt från socialförvaltningen till Natthärbärgen Birkagården.

Förtur till bostäder och åtgärder för att förebygga vräkning

Rutiner för förtur

Under 2023 har socialförvaltningen kartlagt nuvarande rutiner för hantering av förtur till bostäder. Syftet har varit att hitta en bättre struktur för hur arbetet med de social-medicenska förturerna kan bedrivas framöver. I kartläggningen har man tagit del av nio andra kommuners motsvarande rutiner för förtur. Det finns kommuner som helt saknar förtur till bostad och i stället erbjuder bostadsrådgivning för personer som saknar bostad.

Sedan cirka åtta år tillbaka har individ- och familjeomsorgen varit ansvarig för handläggning och fördelning av de social-medicenska förturerna till bostäder. Förtursgruppen, utgörs av två tjänstepersoner från socialförvaltningen och två från hälso- och sjukvårdsförvaltningen. Exempel på orsaker till att förturer skrivs kan vara: medicinska och mer sociala som, våld inom familjen och extrem trångboddhet. Antalet förturer som beviljas har stadigt ökat, och har under de senaste tre åren legat mellan 60 och 70 per år, vilket lett till att nästan alla lediga lägenheter vid Gotlandshem går till förturskön. Detta medför att personer, som inte har skäl för förtur, får vänta allt längre innan de kan komma fram på en lägenhet med sitt könummer. I förvaltningens utredning framkommer att kommuner hanterar förturer olika. Kartläggningen konstaterar att fortsatta åtgärder behövs för:

- att få brukare att själv att vara delaktig och göra ansökan
- att skapa en förtursgrupp med färre tjänstemän och som har en neutral ställning i förhållande till de som söker
- att tydliggöra att en socialsekreterare har ”bostadsansvaret” som en del i sitt uppdrag.

Rutiner för att förebygga vräkning

Socialförvaltningen har en etablerad samverkan med Gotlandshem, Geab och Kronofogden i syfte att förhindra vräkning och elavstängning.

Socialförvaltningen har en muntlig överenskommelse om samverkan med Gotlandshem och får månatlig information om personer som inte betalat hyran. Berörda personer får information om att det finns möjlighet att ta kontakt med försörjningsstödsenheten för råd och stöd. Representanter från försörjningsstödsenheten och myndighetsavdelningen har också månatliga möten med Gotlandshem för att samverka i de ärenden där personer riskerar vräkning. På så sätt kan åtgärder sättas in tidigt så att personen inte ska behöva bli avhyst. I vissa fall kan försörjningsstödsenheten ibland gå in och bevilja ekonomiskt bistånd till hyresskulden. Om det handlar om upprepade störningar till följd av

missbruk/beroende eller psykisk ohälsa kan vidare kontakter tas med tex hälso- och sjukvården, beroendeenheten eller hemtjänsten. Familjer med barn prioriteras särskilt och vid risk för vräkning upprättar Gotlandshem en anmälan om oro för barn. Enligt uppgifter ska ingen hyresgäst vid Gotlands hem ha blivit föremål för vräkning 2023 däremot gjordes en del frivilliga återlämnande av kontrakt.

När det gäller privata hyresvärdar finns ingen etablerad samverkan men dessa är också ålagda att meddela socialtjänsten om någon står inför vräkning.

Försörjningsstödsenheten får månatlig information från Geab med uppgifter på personer som riskerar elavstängning eller där det uppstått en elskuld. Berörda personer får information om att det finns möjlighet att ta kontakt med försörjningsstödsenheten för råd och stöd.

Kronofogden skickar alltid ut en underrättelse till socialförvaltningen om avhysning och då kontaktar försörjningsstödsenheten berörda för att om det finns behov erbjuda råd och stöd.

Stärkt samverkan

Socialförvaltningen har intensifierat sitt arbete kring samverkan mellan socialförvaltningens olika avdelningar och på olika nivåer för att stärka möjligheten för individer att söka SoL- eller LSS insatser och få sina behov utredda och tillgodosedda. Socialförvaltningen har också utökat sitt samarbete med psykiatriska kliniken och beroendemottagningen. Individ- och familjeomsorgen har sedan tidigare socialsekreterare som viss tid befinner sig på psykiatriska klinikkens beroendemottagning (en form av integrerad mottagning) för att på så sätt fortlöpande och tidigt initiera kontakter och erbjuda stöd från socialtjänsten.

Med stöd av stimulansmedel (Psykisk hälsa) socialförvaltningen utarbetat en egen form av case management modell (CM). Förvaltningen har tillsatt två medarbetare som arbetar brukarnära och boendestödsligt med vuxna personer som befinner sig i risk för att tvångsplaceras eller placeras på hem för vård eller boende (HVB) alternativt ska återvända från placering och har ett skadligt bruk/beroende och samsjuklighet. I dagsläget är det drygt 30 personer som erhåller stöd.

I samarbete med psykiatriska kliniken har socialförvaltningen tillsatt en medarbetare som befinner sig på psykiatriska kliniken och erbjuder psykosocialt stöd till alla patienter som ingår i LARO-programmet (läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende) och som inte sedan tidigare har några biståndsbeviljade eller icke biståndsbeviljade insatser från socialtjänsten. I arbetet ingår att kartlägga behov och motivera till stöd. Uppskattningsvis omfattas ca 25 personer.

Psykiatriska kliniken har tillsatt en psykolog som utreder personer med skadligt bruk/beroende där insatser från socialtjänsten är beviljade. Psykologutredning planeras i samarbete mellan hälso- och sjukvårdens beroendemottagning och socialtjänsten och kan inledas omgående i syfte att inleda anpassade insatser.

Samsjuklighetsutredningen- Från delar till helhet

I januari 2023 redovisades *Från delar till helhet -Tvångsvården som en del av en sammanhållen och personcentrerad vårdkedja (SOU 2023:5)*.

Samsjuklighetsutredningen har lämnat sitt slutbetänkande och förslagen föreslås träda ikraft i januari 2026 förutsatt att erforderliga beslut fattas under 2024. Utredningen föreslår att reformen ska genomföras stegvis under en femårsperiod och SKR rekommenderar att kommuner och regioner påbörjar arbetet omgående.

Utredningen föreslår att regionernas hälso- och sjukvård ska ansvara för all behandling av skadligt bruk och beroende. Det förändrade huvudmannskapet innebär att socialtjänstens uppdrag renodlas och får ett tydligare fokus på förebyggande insatser och socialt stöd gällande boende, sysselsättning, försörjning och socialt nätverk. Socialtjänsten har också kvar det yttersta ansvaret för att barn och unga ska växa upp under goda och trygga förhållanden. Genomförande av samsjuklighetsutredningens förslag föreslås ske stegvis under fem år, två år mellan beslut och ikraftträdande som föreslår vara tidigast 1/1 2026.

Socialdirektör och hälso- och sjukvårdsdirektör har tilldelat uppdrag till regionstyrelseförvaltningen (RSF). Uppdraget redovisades i mars 2024 och omfattar:

- inventering, kartläggning och analys av Region Gotlands nuvarande insatser i förhållande till utredningens förslag och intention
- lämna ett förslag på ledningsstruktur och organisation samt en övergripande plan för hur genomförandet ska gå till
- analysen ska kunna fungera som underlag till budgetberedning inför 2024 med fokus på ekonomiska resurser, lokaler, personal och kompetens.

Behov av att inrätta bostäder och boenden för personer med skadligt bruk/beroende

Behovet av inrättande av bostäder och boenden för personer med skadligt bruk/beroende har sedan tidigare uppmärksammats inom Region Gotland och socialförvaltningen. Resultat i kartläggning av hemlöshet 2023 bekräftar behovet av att utveckla och inrätta nya boendeformer inom Region Gotland.

Socialförvaltningen har i utredning (SON 2022/125) visat på att det finns behov av att inrätta ett lågtröskelboende i form av stödboende om tio platser (behovet bedöms inte vara uttömt med tio platser). Socialnämnden har sett över möjlighet till finansiering av ett stödboende om tio platser inom befintlig ram och bedömt att det inte ryms inom ordinarie budget. Socialnämnden fattade beslut 2022-12-08 § 189 och 2023-03-15 § 105 om äskande till budgetberedningen vid två tillfällen. Medel för inrättande av stödboende har inte prioriterats.

Socialförvaltningen har via motion (S,V,MP,FI) utrett förutsättningarna för att införa modellen bostad först i arbetet mot hemlöshet (SON 2021/111) inom Region Gotland. Bostad först är en evidensbaserad boendeinsats som rekommenderas i Socialstyrelsens nationella riktlinjer för personer i hemlöshet med missbruk eller beroende och/eller personer med schizofreni eller schizofreniliknande tillstånd.

För att stärka kommunernas arbete med att motverka hemlöshet genom Bostad först avser regeringen att rikta ett flerårigt statsbidrag till kommunerna under strategiperioden 2022–

2026. Socialstyrelsen har för 2024 fördelat 68 miljoner kronor till 115 kommuner för att motverka hemlöshet genom insatser enligt metoden Bostad först. Statsbidraget kan sökas för att stärka arbetet med att motverka hemlöshet genom att tillhandahålla bostäder i kombination med individuellt behovsanpassat stöd till personer som lever i hemlöshet och samtidigt har ett omfattande stödbehov till följd av missbruk och beroende eller annan psykisk sjukdom, enligt metoden Bostad först. Bidrag lämnas inte för utförande av sådana uppgifter som kommuner enligt lag eller förordning är skyldiga att genomföra.

Införande av Bostad först är inte enbart en fråga för socialtjänsten utan kräver att många parter (fastighetsägare, hälso- och sjukvård, sysselsättning och arbetsmarknad) är involverade. Genomförande av insatsen Bostad först kräver att den boende har stöd av boendestödjare eller motsvarande Case manager som är långsiktig och flexibelt både i förhållningssätt, kompetens och tillgänglighet. Det innebär en särskilt anpassad och bemannad organisation som inte ryms inom socialförvaltningens befintliga organisation för målgruppen. Införandet av Bostad först ställer krav på utökade ekonomiska resurser, tillgång till bostäder och kompetens som socialförvaltningen bedömer saknas både i dagsläget och inom de närmaste åren.

Socialförvaltningen har sedan tidigare visat på att det finns behov av att inrätta ett lågtröskelboende i form av stödboende om tio platser. Socialförvaltningen ser behov av att medel för inrättande av lågtröskelboende i form av stödboende är den insats som bör prioriteras framåt.